

АЖЫЛ-ИШЧИ БЕШ ХҮН

Ийи дыштанар хүнүг беш ажил хүнүг неделяже буюу-дүргөлүнүн, албан черлеринин болгаш организацияларның ажилчыларның база албан-хакчыларын шилчилдер дугайында СЭП Төп Комитетинин, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүленинин болгаш Профессионалдар Заветтеринин Бүгү-эвилел Төп Чөвүленинин доктаалы, а ол ышкаш ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунун ол айтырыг галазы-биле "Чарлык чоктаа чаа «Правада» парлаттырган болгай. Октябрьның социалист Улуг революциязының 50 чылынга чедир чурттуг бүгү-ле күрүне, кооператив болгаш нигитилел буюу дүргөлүнүн, албан черлерин болгаш организацияларның ажилчыларын чаша чурумунча бир дески колдууда шилчилтен турар.

Бо чугула кемчиги партияның XXIII съездинин шилчилдирлеринге дүүшүр чорудуп турар болгаш бистиң нигитилелликке кайгамчык улуг социал ужура-дузалыг. Ийи дыштаныр хүнүг беш ажил хүнүг неделяже күшүг буюу чорудары—чонуну чагай чоруну дугайында партияның доктаалы сагаш салышкынның база бир керемчи-дир. Ажилчыларынның ындай чуруму ажилчы чоннарың дыштанылганы эки организастаар, совет кижилерниң мергенлиги болгаш культуруг деңгелин улам ыңай өстүреринин аргаларын улам калбартыр арганы бээр.

Амал недевязының үргүчүленин шуут кызырайын, чаа графике шилчилшин ажил шагында дашкаар үенин амгы фондузунуң социал талазы-биле амжитыг болуп чоруну дына улгарттыр. Саналгачарның болгаш практиктин дуржулганың көргүзүп турарын өзүгар алырга, буюу-дүргө-биле холбаалыг үе-шакты беш хүн ажилдаары дына кызырай: алды ажил хүнүнүн орнунга беш ажил хүнү амылдап турар кижин буюу-дүргө оонаштыр алырга ортумаа-биле хүн бүрү бир-ийи шакты намнал алыр арганы бээр, мурунда ол шактар амылдап баарында база дедир чанарда орунка, ээлчегин хүлээп алырынга болгаш дужаарында база оон-даа өскөлөргө үнүп турган болгай. Чыл дургузунда ол дээрже ажилчин кижиниң хостуг үе-шактын 70—80 шак улгарттыртыр, азы ол болза 8—10 немелде дыштаныр хүннерни тургусканынга дөң болуп ышкызыл.

Ажил недевязының чурумун эде тургузары ооң-биле кады күш-амылды эки организастаарыңа, буюу дүргөлүнүн кол фон-

дуларын эки ажылгаарыңа, одаар чүүл болгаш электростанция чарыгалын кызырайыңа таарымчалыг аргаларыңа ажы-дып турар. Ол чүүл дээрже буюу дүргөлүнүн амжитыг болуп чоруну бедиринге, беш чылдың ооналгаларын чедикшинин күвөөдеринге, чонуну амгыдыралын улам ыңай экижидеринге улам-на таарышкан байдалдары тургузар ээми ол-дур.

Ажилдаарының чаа чурумун күшүг буюу чорударының мурунда ону практикага ык хынап көргөн. Ол хыналда каш чылдар мурунда эгелээн болгаш чоруту калбарып нелген. Беш ажил хүнүг неделяже ам безин барык ийи миллион амшылч чоннар шилчезин. Ооң маргыш чок артык күштерлини практика буюу бедиртиктиң.

Беш ажил хүнүг неделяже шилчилшин үндөзилдедиг белеткеди негээр билдингир. Ол белетил чөгүм чүү болуп улгашчыл? Чижээлээр, Москваның «Борец» заводунга өске заводтарын дуржулгалары өөренириден эгелээш, буюу чонунга амталыгы санал алышкынын чоруткан, ол чорун хүнүн эки чурумун шилчил алырынга, столоваяны, уруглар садтарының болгаш ажилчииниң амылдаар таарымчалыг шаңтарын доктадып алырынга дузалас. Ооң сонда буюу дүргөни сайзыраңгайжыр талазы-биле бир демниг хей кемчелерни боттандырып, бедик буюу дүргөлүг ажилдаарыңа таарышкан байдалдары амжылыңнарга тургузуп берген. Ол бүгү болза чаа графикти эки бергездешкинер чокка чорудар арганы берген. Ам беш хүнүг ажил недевязының дургузунда «Борец» завод мурунда алды хүнүг ажил недевязының үезинде турганында хей продукцияны буюу чорутуп. Бүгү экономиктиг көргүзүлгөр экижизин. Январь-февраль дургузунда күш-амылдың буюу дүргөлүгү эртен чылдың ол үезинде турганынга денгээр 11 хуу өскен. Бо завод планнаашкынын чаша системаны өзүгар амылдап турар, ыччангаш ол ийи кемчелер—реформа-даа, беш хүн-даа—бот-бодун немей долдурбушкан, буюу дүргөлүнүн экономиказын быжыглаарыңа идиг берип турар.

«Правданың» мурнуку чүүлү

Неделяжиң чаа чурумунуң аге баштайгы наптериндикчилерин—Ивановунуң болгаш Пермийн амылчы чоннары салун дуржулганы чедип алган. Ол дугайын «Правда» мурнука-ла чугаалап турган. Индустриалдыг Запорожениң практиканың да өөренип алгы дег чүүлдер хей. «Запорожисталь», «Днепро-спецсталь», Днеприниң титан-магний, Днеприниң алюминий заводтары болгаш оон-даа өскелер беш хүнүнүң шилчези, продукция буюу дүргөни дына көвүдеткен. Ол буюу дүргөлөргө күш-амылдың буюу дүргөлүгү, а ол ышкыш амжылыңнарының болгаш албан-хакчыларын ажил төлөвирин бедизин. Буюу дүргөде амылдаарышаан өөренип турар кижилер өскөн. Чаа график дыштанылганы организастаарыңа эң-не таарымчалыг байдалдары тургусканы. Бот-тыйыңгыр уран чүүл киринччилеринин, спортчуларын, туристерин, библиотечкалар номчучуларынның саны өскөн. Запорожениң партия организастаары беш ажил хүнүг буюу дүргөлөрүнүн амылчының түнөөдерин кичээлгегилдик анализдеп, чөптөстөрүн шалыкын чылдарыңа дузалал турар. Чаа чурум буюу дүргөлөргө эки амжитыг берген турар төлдө, буюу дүргөлөргө күш-амылды эртем өзүзү-биле организастаарын непертерип турар апарган.

Беш ажил хүнүг неделяже буюу дүргөлөрүн болгаш туугларын массалыг шилчилдери министрстволарың болгаш ведомстволарың, буюу дүргөлөр улдурутчуларынның мурнука улуг соругларын көдүрүп турар. Мол чүвү чөл дээрже бир дески, үзүмтелишин чок амылдаашкыны, буюу дүргөлөрүнүн кол фондурларын эң-не үре-түңнелдик амжылыңнары, күш-амылдың буюу дүргөлүгүнүң чайгылыш чон өстүрерин хандыраары ол болуп. Ону чедип алыр төлдө, буюу дүргө буюу дүргөлөргө тодаргай организастаарын кемчелерни амылдап кылыр болгаш боттандырып, материал-техниктиг хандыраарыңа тодаргай организастаарын, продукцияны чыгуур чорударын болгаш чыгарыны алырын неделя дургузунда бир дески чорудар херек.

Ажилчы чоннар депутаттарының Советтеринин күвөөмөрүн, а ол ышкаш профсоюз организастаарыңа эвээш эвее чүүлдерин кылар апар. Бир тээ беш хүнүнүң шилчилшинин бүгү хойрайга нургулайында-ла хары угда болуп болганда, өл чорук амылчы чоннарың амылдаар-чурттагаларыңа язы-бүрү хевирлиг айтырыгларын хаара туткан эвээш хей кемчелер-биле демнешкен турар ужурулг. Буюу дүргөлүнүн характерин болгаш коллективтерин эрге-амжытарын барымдаалап таварга, ээлчегин эгелээринин болгаш доозарының эң-не амжитыг уелерин шилчил ап, хоорай транспортунуң, магазинериниң, столоваларының, кафеелериниң, полилициаларының амжылыгы графиктерин эде көөр апар. Хостуг үе-шактын кижилер эки амгылаан тувар төлдө, культура албан черлерин амыл-чоруулууга экижидери, амылдаар хандыраалганының системаны эде тургузары эргежок чугула.

Ийи дыштаныр хүнүг беш ажил хүнүг неделяже шилчилшинге белетилдик болгаш ону боттандыраарыңа бүгү талаарын партия организастаары боттарың оонда контролга алыр хүлээлгелгил. Оларын соругларың чөл дээрже мурунда-ла чедип алдынган дуржулганы кичээлгегил өөренип көөрү болгаш непертерип, СЭП ТХ-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүленинин болгаш Профессионалдар Заветтеринин Бүгү-эвилел Төп Чөвүленинин доктаалын күвөөдир дээш амжыла-гыны, совет болгаш профсоюз кадрларынның харыскалганы бедидери, чүгө буюу дүргөлөгө эвее, харын ажилчы чоннарың чурттап турар чериниң аайы-биле масса-политиктиг амжылды күштелдирер болуп.

Ажил-иштиң болгаш дыштанылганың чаа чурумун күшүг буюу чорударын совет кижилер ээми-биле чүвүдүзүңүп турар. Партияның болгаш чазитың сагыш салышкынынга хары кылыр совет кижилер Улуг Октябрьның 50 чылынга алдар буюу дүргө социалисттик чарышты улам ыңай бедик көдүрүп, бистиң Төзүн чуртувустуң күчү-шылдыны быжыглаар талазы-биле чаа-чаа чогадыкчы күжөннишининни салып турар.

ХАРЫЛЗАА ХАНДЫРЫЛГАЗЫ

ЧОНУНГА БАРААЛГАЛ

Улуг-Хем районунуң Жаанов атыгү колхозунуң Чодураа суурунга харылзаа салбыры амжылдып эгелээни бээр бир чыл чаа-ла ашкан. А суурунуң чурттакчылары амжылдып чагайжыдарының бир хевирин—харылзааның амжы-дузаны көрүп, салбырга негелдеш улгашканы.

Шилден каан барьер артында амжыл оод амжылдап олур. Сөгтажыктан кижилер-даа үзүктөлбей тур. Маркалар, чагаа хантары салдып алган, ыңай-бээр чагаа-бижик чоруткан кижилер-дир ийи. Бо дээрже харылзаа салбырыңа ала-ла күш-амылчы хүн-дур.

Сөгта дужунга ийи өөреникчи тургулар көстүп келди. Салбырын эргелекчи Би-оол Базыр-Сады оларын-биле чугаалашкан сонда бир посылканы оларга ап берди. Уруглар кайын посылка алганын айтырарыңа, Базыр-Сады:

— Оларга эвее, а суурунуң бир чурттакчыныга келген посылка-дыр. Ону ээсинин бакмыңа чедирер дөш келген мээң дузалакчыларым-дыр ийи—деп хары-лалды.

Почта амжылдыкчыларының кургуз дооскан сонда Чодураага амжылдар дөш келгеш, эш Базыр-

Сады чонну харылзааның дузаны амжылдыгыңа чадчыктарын хей кемчелерин чоруткан. Почта чедирлегезинге школачылар дузалаш турар апарган. Демги ийи пионер уруглар база хей-ниити почтачылар-дыр. Оларны Би-оол Доржуевич эвилелдеп, бо чагай херекке хандыкшылып шыдаан.

Колхозчулар боттарының шыг-жамырын ажалла кассаныңа шыгжыдып, акша-бараан потерелдып болгаш облигацияны хей-биле салып ап турар апарган. Суурда үш чүе өргө сес чүе ачкы кезек солун, сеткүүлү чагыдып алган.

Харылзаа салбыры үстүндө адаанымыс амжылдардан алгыда суурда, фермаларда телефон, радио аппараттары тургузуп, дам-чыдылганы шугумнарын ам-даа уадып турар.

Бо буянын дүлени буюу дүргөлөргө амжылдыгы сагыш чогаңгыр специалист Би-оол Базыр-Сады хей күжүн үндүрүп турар.

Колхозтун телефон харылзааның, радиоуулганың шынары монтерин амжылдаанында хамааржыр. Суурунуң чурттакчылары телефон-биле чугаалашканын бередешкиңге барык тавар-

рышайп турар. Чүгө дээрже ол участка харылзааның хоочун амжылдыгы, бедик мергелдик монтер Максим Дунгар-оол харылап турар. Суурда автоматтыг телефон станциясында нарын, даш-тыкы марнакы аппаратуразын

тургускан. Оон эки, үзүктөлүш-чкы чок амжылдарын эш Дунгар-оол хандырып турар. Эки амжылды дөш ол каш-даа ууда хүндүлөш бижик-биле шаңнадып келген.

А. СОКУРОВ,

Чурунта: 1. Б. Базыр-Сады шко-лачылар Ханды Уран биле Рая Натиг-оола, посылканы ээзилгег чедирери-биле берип тур. 2. Монтер М. Дунгар-оол аппарату-раны хынап тур.

Авторунуң фотолары.

Улуг-Хем районунуң «Найрал» совхозунуң Кызыл-Даг салбырын-да чүр-бараан фермазында сүт саалдааның талазы-биле байдал намдыг болуп турарлыг? Моң мурунда сүт саалдааның көвүдө-дир дээш саякчылар бедиктен социалисттик хүлээлгелерин ап, чедикшинерин чедип ап-даа турганар. Илангыя саанчы эш-тер Өлчей, Балчыг болгаш өске-

700 МУНДАН—11,5 МИЛЛИОНГА ЧЕДИР

Кызылдың туубуу заводу хоорай-нын хоочун буюу дүргөлөрүнүн бир-дээш. Соелгу чылдарда ол заводтун амылчының түнөөлү хирелиг болуп келген. Амжылчылар болгаш буюу дүргөлүнүн дирекция чери юбилейниг чылда 16 миллион туубу буюу дүр-дөн паваны күвөөдир дөш шалык-кын амжылдып турар.

Амжылчылар бо чылдың февраль айда буюу дүргө планын 100 хуу күвөө-кенер. Ол завод 1950 чылдарын үезинде чүгө 700 муң туубу буюу дүрүп турган болза, 1960 чылдарда буюу дүргөлүнүн күвөөү 4 миллион туубуга чедир өскөн. Мычарга буюу дүрүгөде аны-бүрү аар амылдарын медаластаанының түнөөлиңде, 1966 чылга чедир 11,5 миллион туубуну үндүрүп турар апарган.

Биске парлаттынган со онда

«Дора-Аскырже көрүңүз»

Мындыг эгелиг материал «Шын-ның» чоңота бир номеринге парлат-тыр. Би-Хемниң амжылдар хан-дырылганы комбинатының тууг мате-риалы белетээр ол участогуңда үчөн амжылгы амылдап турар. Дора-Аскырже кичээлгич салырын, ылангыя почта чедирлегезин, эки-жидерин, кино көргүзүлгезин, лек-ция, бесед, номчула организастаары автор чугулаап айткан.

Амжылчы чоннар депутаттарының Би-Хем район Советинин күвөөмөрүнү дарагыш эш М. Дамчаның ре-дакцияга дымчатканы болза: би-жикшиник илертен чөптөстөрүн хыналда бадыткан; райкувөөмөрүн шилчилдирин өзүгар Дора-Аскырже клуб эргелекчинин (штаттыг) тургу-зары көрдүңгүн; почта таралгылы-зын, кино үндүрүлгезин экижиктин. Ол ышкаш шахмат, шашик, бил-ларда, эске-даа оюн чүүлдерин хан-дырар.

СҮТ СААЛДАЗЫН КӨВҮДЕДИР

лер-даа үлгерлиг амжылдып тур-ганнар. А соелгу үеде фермада амжыл-дын байдалында арай сандаралп тур-ар чүүлдер бар. Саанчыларын арасында ферманың чаңгыс аай хүн чурумунга чагыртпас, ону үрээр фактылар туруп келген. Чижээлээр, саанчылар Дукур-оол Дугураа, Орустаар Омдарый, номмунист С. Анычаа болгаш өскелер-даа инектерни саарының

ниити чурумун эдербес, боттары-ның туралаан шаңтарында саяй бээр чүүлдер бар. Арагалал ал-гаш, инек сагбайн баргылаар та-варылгалар база көстүп турган. А ферманың эргелекчин эш В. Тер-жин мындыг чүүлдерге хамаар-ыштыр кемчел албайн турар.

Ферманы номмунисттик күш-амжылдык коллектив димип тур-рар, ыччалза-даа мында ниити

чурумун ап көөргө, ону ыччаар адаарының барындазы чок. Саанчылар, надарчылар арасы-нга буюу дүргө хурдалар болбайн турар, алдынган социалисттик хү-лээлгелерин күвөөдириниң дугайында хыналда чок. Амгы үеде сүт саалдааның көвүдөдир дээш бистиң республикада номмунист чор-уп турар болгай, ооң негелдери-нин ханада дөлгөй азыл алган-даа болза, ооң канчаар чоруп ту-

ларының дугайында амжыл чок, анаа-ла ыт чок байдал-биле ону эрттирив турар. Ферма 1966 чылда сүтүң ниити саалдааның-даа, мурун-неге садарының-даа планын дөл-дүр күвөөдир шыдаан. Бо чылдың январь, февраль айларны сүт саап планы база күвөөдирини сүт саап планын күвөөдириниң ниити-зи-биле 710 кг сүтү саап алгып турган болза, мартта ол чүгө

670 кг болган. Бо болза сүтүң эң-не көвүдээр үези болгай, ындагы түрбүжө, фермада байдалдык мындыг болуп турарыңа кичээл-гейин мөөнээр ай илген. Кол-ла четпес чүвө—малдың кемчелерин чөптөс организастап, малдың ажаалганын чөптөс са-гыш салбайн турарыңа. Мычарга мал чөпчин четчери-биле бар деп сөгтөл болуп.

Мындыг четпестерниң болуп

турар база бир кол чылдагыны—фермада күш-амылдың сагыла-чурумунуң кошнааның. Ферма эргелекчин бодо безин ферманы эки каапнаш чоруп бээр тавары-лга бар турда, ында чурум ба-гай болбайн канчаарлыг? Мынчангаш «Найрал» совхоз-тун дирекция чери, ында партия организастаары бо ферманың амылчы экижидерин дугайында шилчилдир чөптөс кемчелерни дарый алыр ужурулг. Сүт саалдааның көвүдээрин чедип алыр херек.

С. СЕДИП.

СОЦИАЛИСТИК КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫН ТУГУНУҢ АДАА-БИЛЕ

Бистиң чуртувуска чаа нигитиле дургузуңуң—социализмин эгезин салган. Октябрьның социалист Улуг революцияны оон-биле төөгүгө нигитиледик чаа делегей системаның—социалист системаны амжиткан. Октябрьның идеалы чангыс куруениң кемчөлөргө доктааы бербөө. Эрткен бежен чылдарың дургузунда социализм делегейин социал-эконо-миктиг картаны боттуу-биле өскөрт-кен. Бир эвее 1917—1919 чылдарда социализм делегейге чер-девис-карарың 16 хуузун, чонун 8 хире хуузуң болгаш улетүрүнүң 3-тен эвөөш хуузуң элээн турган болза, ам бо сандар ол-ла өзүгар 26, 35 болгаш 38 хуузарга четкен.

Бистиң планетавыстың социалдыг арын чангыс эвее ууда өскөдир тур-рар. Социализмин орунче кирген чурт буюу дүргө чөпү чаа амжылды дургузунда бодунуң хей аны салышкыннарын кийрин турар. Би-чарга революстт чуртталгаларың аны-бүрү хевирлери туура-даа, Октябрь идеалы орук айткыч роуду бүтү черлерде күвөөдир тур-рар.

«Европаның болгаш Азияның хей чурттарында база америк динте—Кубада социалисттик революциян тигилгени, социализмин делегей системаны тургуштуңуң—ол дээрже эгезин Октябрьнин салган делегейин революстт чуртталгаларың уламчылаашкын-дыр» деп, СЭП ТХ-нын 1967 чылдың январь улаңгун доктаалында айт-кан.

Коммунист ботгаш амылчы партияларын гөлөөчкүлери 1957 чылда Москва Чөвүлаа туралында

боттарының кайгамчыктыг Декларацияга аны-бүрү чурттаага социализм тургузууңуңун дүрүм өзүгар болуп ниити чүүлдерин бир дугаарында эи долтуу-биле айткан. Мычарга социализмин орун шил-чил алган улуг бөүк курделерин дуржулганын Декларацияның түнөөдери айткан-даа болза, ССРЭ-ге социалисттик революцияны кол шугумнары ол дүрүм өзүгар болуп ниити чүүлдерге дөрт бадытаткан-га деп чүвени бүгү кижилер бил-ген болгай.

Чаа нигитиле тургузууңуң дүрүм өзүгар болуп ниити чүүлдерин дарадып база калбарып турган, ол чуртарың оон ыңайгы хөгжүдөш, капиталист эвее болган социалисттик орукче шилчилгени болза, Октябрьнин айтканы төөгүдүгү кустуну шынында база катан бадыткан. Эске талазында, ниити марксес-челениң принциптерден болгаш идеологияга база политикага дүрүм өзүгар болуп чүүдөрдөн Кыдаттың коммунист партиязының маондз-дурчу удуругазының чайдааны делегей социализмин херөөңге кыдат чарыдарыкчыларын ол шугум-нуң кайы хире хоралын буюу дүргө көөргөскен. «Ындыг политика, ындай хөдөлгөн социализмин, делегей амылчы болгаш хостагалыг шилчилешкинин эрге-амжына, кы-дат улустун бодунуң социалист чаалап алышкынына хора чедиреп, империализмге боттуг дузаны көр-гүзүп турар» деп, СЭП ТХ-нын дек-кабры (1966 чыл) Плануму демгел-дөө.

Ажылчы-тарактынын эрге-ча-гыртында чаалап алыр болгаш би-

жыдар, буюу дүргөлүнүн чөптөстөрүнүн ниитини өчүтүн чонун чагай амжылдырал болгаш культуругүг денелин өзүгүг бедириниң эргеле-ажыктарыга тургузар база көвүдө-дир дөш ышкыш Октябрьнин эң чү-гүла идеаларын ССРЭ-де, делегейин социалисттик системаның өске-даа чуртарында амжылдыра боттандыр-ган. Социалист буюу дүргө харыл-зааларыңа үндөзилеш, ам үеде социализмин аны-бүрү чуртарында оларын национал оруулазы 77-ден 100 хуу чедир тургустунуп турар.

Совет Эвилел коммунизм тургу-зуушкунун калбарын чорудары боттандырып турар, а элээн каш өске акы-дунма чурттарда социализм экономика үндөштерин тургу-гускан болгаш олар хөгжүдөлгө социалисттик ниитиледи тургузариның үезинде кирген дээрин делегейин социалисттик системаның амгы үеде-гич хөгжүдөш айттып турар. Оон-биле кады бо чуртарың чамдыктарында ниитиледик амжылды тургу-зуунда ам-даа ыладалар артып кал-гы турарын, ылангыя амжылчын аны биле күш-амылчы таракчыларын арасында сан талазы-биле, а ол ыш-каш массаларын чедип алган со-циалисттик мерделерин байдалды ыладаларын үтүп болбос. Бо бүгү болза делегейин социалисттик си-стеманың идеология чөвүдөөлө-рин тытты боорин боттуг үндөш-тин ам-даа бурун чайлаткынымаан дээр-зин херечилеп турар. Буюу дүргө күштерин улам ыңай хөгжүдөр, социалисттик буюу дүргө харылзааларын сайзыраңгайжыды, акы-дунма пар-тияларын болгаш чуртарың маркс-енин-ленинзмге үндөшлөөн, чангыс

ап дөш демисели ол чөрүлдөөлө-рин ажыл өртөрин болгаш шилчилдир-рин хандыраар.

Өске талазында, делегей социализмин хөгжүдөш анаа удуула-нышкы империалисттик лагер-биле чидик демиселеге чоруп турар дээрин чангыс минутада-даа үтүп болбос. Мынчангаш чүгө социализ-тик кады амжылдакчылыгың каттыш-кан күштери оон чурт буюу дүргө империалисттик реакцияны кыжаныш-кындылдан идеология камгалаар, чү-гө социалисттик курделерин сыйрып каттыкшышкын, оларын быжы-гып турар чангыс эви болгаш өске-сал чок өзүп турар күчүзү буюу дүргөлүңүң кемчөлөгө социализмниң ийи дөлу тигилдешти хандыра деп акы-дунма партияларын кады кам-галарын оона чугула ужурул-залап болуп турар.

Ниитиледик ийи системалары-нын экономикагың чаржыңа капитализмин тигилдир чедип ап боду-рун өрткен чарык чүч чылда социализм буюу дүргөдиг көөргөскөн. Ол дугайын үлөстүр буюу дүргөлүнүн көвө-диринин темпиниң чижөөк а болуп. Социализм чуртарың катат алгыра, оларда үлөстүр буюу дүргөлүнүн кем-чулунагы (1937 ч.) денелин 9,5 эвеег катан ашкан турда, капита-листтик чуртар ону чүгө 3,4 катан көвүдеткен.

Амгы беш чылда (1966—1970 чылдар) социализм чуртарыңа уузе амжылдылгын хөгжүдөрүн бедек темпидерин чедип алыр деп турар. Чижээ, улетүрү буюу дүргөлүнүн не-сим өвүдөш Польшага ол үези

иштиңде 43,6 хуу. Румынияга—73, МАР-га—70—80 хуу болуп. Оон-биле кады улустун чагай чорунун өзүлдешини темпиз мурнукузуңдан дыка бедик болуп, ол дээрже социализмин буюу дүргө күштерин шыны хөгжүдөшүн ачызында чедип алдынар.

Социалист чурт буюу дүргө амжыл-агы хөгжүдөшүн темпиз чангыс аай эвее: бир чуртун тем-пиз бедек, өскөдирин элээн чангыс, ол дээрже оларын кайгызын-даа төөгүдүг болгаш экономикагың оона байдалдарыңа хамааржыр. Оон-биле кады мындыг кол чүүлү демгел-дөөс чөгүүр: делегей социализмин ниити амжыл-агынын дүргөн өзүлдөш, акы-дунма чуртарың экономиказынын денели бир аай апар чылдар капиталисттик система-биле чарышка чаа-чаа тигилдир-лени чедип алырын хандырып турар.

Делегейин социалисттик система-зын эргек болгаш амгы үеде хөг-жүдөшүн көрүп турган, тус-тус акы-дунма чуртарың экономикагың көргүзүлгелерин бөдүн сан-чүра-гайлары-биле кызыгааралын каар болза, шын эвее болуп ийи. Чаа социализм системаны хевирлеп тургузары—эи нарын төөгүдүг чорууда болуп турар. Делегейин нигитилел форманыз болуп социализмин бодунуң хөг-жүдөшүн, Октябрьнин идеологиян амжылдыра боттанышынын болза, иштиң национал азы иштиң күрү-не харылзааларыңа ыладалыг интернационалдыг харылзаа байдаллар болуп бодунуң экономикагың, поли-тиктиг, идеологиягың, культуругү оона харылзааларын тургузар. Бо дээрже социалисттик хөгжүдө чангыс күрү-

нениң девискээринден үнөш, чаа делегейин улустарың боттары-нын кады алышкыннарын кады камгалаар, аныг чок ниитиледик тургузариның эи чугула делегей байдалдарын чедип алыр, амжылч чоннарын экономиказын, культуру-зын, чагай байдалын дүргө көдү-рер соруда-биле интернационалдык кады амжылдылга амжылдырага чай-гаар-ла эргежок чугула апарганын а

Хоорайны ногаан сад болдулар дээш

Ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Советинин бири организациясы сессиясы бо чылдын март 12-де болуп эркен. Хоорайны чагайжыдыл, ногаанчылар талазы-биле Совет эрге-чагырганын 50 чылынга адырыптын ажылдарын күөсөлдөткөдү дугайында айтырыгын анда чутулашкан. Оол-биле чергештерип организацияга айтырыгларын база өргөн. Баштайгы айтырыг талазы-биле илеткелди хоорайны күөсөкчи комитетинин даргазынын бири оралакчыны Ю. М. Успенский кылган.

Республиканын пайысылалы болуп Кызыл хоорайны ногаанчыдыл, чагайжылар талазы-биле элээн ажылдар 1966 чылдын дүргүзүндө кылдынганын илеткелди демдегелди. Чонуну калбак киржилгези-биле 2452 дес улау болгаш 19,5 мун чыдак чыштар, 250 мун чечек тартытылган. 45600 дөрбөлчүн метр орду-ту асфальтлаан. Хоорайны ногаанчыдырын база чагайжыдырын ажылдарына өрт команданын, дээрарыла комбинатынын, хоорайны харылда белгиринин, күрбанин комитетинин, автоцентрге заводунун, «Найрал» кинотеатрын коллективтери болгаш өске-даа черлерди илеткелди киришкенер. Зингер Александрова, Умных, Сухова, Пасенина дөөш өске-даа хөй-хөй чечек азыракчылары хоорайны ачы-буру өлүгү чечек-биле каастаарында боттарынын төлептиг салымынын киригенин илеткелди айткан.

Ыңчалажок туберкулезка улау диспансерин, 48 дугаар туугу эргелигин, аптека эргелигин, № 3 автоажы-агылыгы база өске-даа коллективтерин хоорайны ногаанчыдыл, чагайжыдырычы өвөш ки-чөөнгөй салып, ол чутула хөрекке идепкей чок киржин келгени сессия-га өлөрдөн. Чамдык бұдурулгелер болгаш организациялар боттарынын делекээрлерин, чок кабылгы черлерин болтурып турар. Ыңчалыкларга нефть базазы, сүт заводу, тараал сайтар база хажаржыр. «Кызыл туугу» туугу эргелиги. № 3 туугу-монгол эргелиги, республика-

че спорт дерлелерин көздөлдөп, стадионнарны септөөриче ки-чөөнгөй угулдарын республиканын спорт чөвүдөниги даргазы депутат эш Бегиз саналган. Кызыл хоорайны чагайжыдыл, ногаанчылар талазы-биле кылдылгы турар ажылдарын, моон сонгаар кыла чөгүр чүүлдерин дугайын чагайжыдыла контроланын начальныг депутат эш Самофалов чутулаан. Устүндө айтырыгын талазы-биле делегергей саналганы СЭКП Кызыл хооркомунун бири секретары П. Т. Исидоров биле Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүдөниги даргазы М. И. Менадуме олар бергенер.

Хоорай Советинин бири органи-зациясы сессиясына ажылчы чон-нар депутаттарынын хоорай Совети-нин 10 доктаамал комиссиянын тур-гускан, оларнын даргаларына ажыл-хөректи эки билер, дуржулгалык болгаш инициативти эштери сессия бир үн-биле бадмылаан.

Бо организация сессияга 22 депу-тат болуп болгаш 3 депутат посту-дары тургускан.

Хоорайны күөсөкчи комитетин даргазына составыг кылдыр сон-гаан: Кызыл хоорай Советинин кү-өсөкчи комитетинин даргазына С. Х. Красныны, даргазынын бири орал-лакчыны Ю. М. Успенскийни, дар-газынын оралакчыны М. М. По-пованы, секретарына А. П. Ко-шенейдини, Ыңчангаш хооркомун-нун кезижүнеринге шүтүтү 11 депу-тат сонугкан. Күөсөкчи комитетин даргазынын штаттан дашкаар орал-лакчыны «Тыва туугу» трезинин эргелекчиинин оралакчыны М. Ш. Машапаады сонугкан. Штаттан даш-каар оргинструктор кидизинин эр-телекчины В. Б. Чучунчу сонган.

Хоорайны улусчу контрол комитетинин даргазына И. А. Ильинни бадмылаан. В. П. Барабанов—сан кидизинин, Ю. З. Новонский—кадык камгалалдын, З. Ф. Борисова—кадык өөредилгезинин, В. А. Кулипанов—культураны, К. Т. Соинов—шагжа кидизинин, З. Б. Сагаачы—социал-хандырылганын, Е. С. Петенев—коммунал ажыл-агынын, Ш. Ч. Ооржан—садыгын, А. Ф. Ильина—иниити кидизинин эргелекчилери кылдыр бадмылатканнар.

Назы четпаан урууларын хөра-нын талазы-биле комиссиянын дар-газына М. М. Попованы, админист-ративтик комиссиянын даргазына В. П. Барабановту, хайгаралга ком-миссиянын даргазына Н. В. Си-зыхты бадмылаан.

М. СҮГЕ-МАНДЫР.

ЧАА ОБЩЕЖИТИЕ ДЕ

Кызылдың нөздө ажыл-агый техникумунун общежитиезинге эң эки өрзал дээш чарышты түнелин үндүрери-биле өрзал даргаларынын болгаш арыг-шевер хайгаракчыларынын чөвүлени чыгган.

Маңа бирги каътта уруулар-ның № 2 өрзлиги бирги черин, ийги каътта урууларның № 16 өрзлиги ийги черин, оолдарның № 41 өрзлиги үшүк черин чурум-чымнаалдынын, арыг-шевериниң талазы-биле онза шыгарааш, тус-туста ээлээннер.

ле ужуражылганы эрттирер бол-гаш В. И. Ленинниң төрүттүнгөн хүнүнге тураскааткан стадион, лекцияны планнап турар. Улуг Октябрьниң төгүлүгү 50 чыл оюнга тураскааткан, оолдарның болгаш урууларның шыдыра маргылдаазы март 20-ден эг-лээн.

Боттук имылдыг болгаш ам-чоруп турар культура-массалык амылдардан аңгыда сургуулар-ның интернатта амылдул-чурот-талгазы болса солун. Каът буру-зүндө кызыл булуңгарыг. Сур-

боттары аш-чөмүн хайындырып аң турарлар—дээш, Нина Евгень-евна Зырянова кукнадың экинчи ажыдып көргүстү. Анча чөм бе-лиеткеп турган бухгалтер салбы-рының 2-ги бурузунда Тамара

нуруг турбар, расписание ёзуугар амылдул турар. Өрзал чаа, ше-вергин стол, сандайлар-биле дер-ритинген. Ыңчан аңаа оолдар-ның болгаш урууларның шыды-раа маргылдаазы изг түлүк тур-

Бо чуртталга черин июль-лиг 1967 чылдың январьдаа ажылгал кийген. Ында бүгү-ле ажылды интернат эргелекчи-зи Нина Евгеньевна Зырянова биле кижизидинчи башкы Ному Иргитовна Сотта башкарып, сур-гууларнык культуруг амылдул-чуртталгазы, бадмылгалгазы, өөредилгези дээш план ёзуугар амылдул турар. Бирги каътта сургууларның дыштаныр, ей-наар өрзалинде расписаниени ас-кан.

Лекция, беседа, солун номчул-газы доктаамал чоруп келген. «Совет эрге-чагырга дээш хөре-венер чуну кылганмы?» деп те-мага лекцияны, Ада-чурт дайы-нын хүннеринде маадырыг совет дайынчыларның дугайында расписаниени номчулганы февраль болгаш мартта органи-застан. Ам Совет эрге-чагырга-ның 50 чыл оюнга алдарынтан «эң эки чурук дээш» маргылдаа-зы эгелээр, чуруччу С. Лаңзы-би-

гуулар аңаа хостуг шактарында болуп-балук болуп алган бот кичээл кылып, улау-дөдир айтыр-нып, дараазынык кичээлдеринге

белетменип ап турар. (1-ГИ ЧУ-РУНКА).

— Бисте каът бурузу чөм ый-лар кукналыг, аңаа сургуулар-

да бардымыс. Оларның маргыл-даада ойнал турары (4-ку БОЛ-ГАШ 5-КИ ЧУРУНКА) бо-дур.

Чурттап турар общежитиези-ниң арыг-шевери дээш сургуул бурузу хайрылап турар. Олар ээлчек ёзуугар боттары дежу-рнылаалар. Ыңчангаш общежи-тиениң өрзалдары арыг-силги. Өөредилге черлеринин аразында

Сургуулар хостуг шагын чөп ажылгап турары өөрүнчүг. Бот-тыныгыр чуручу Баир Хеймер-оол юбилейлик чылга алдарыг-тан чурулга маргылдаазына кир-мир дээш сургуулар ортузунга

болотменип ап турар. (1-ГИ ЧУ-РУНКА).

— Бисте каът бурузу чөм ый-лар кукналыг, аңаа сургуулар-

да бардымыс. Оларның маргыл-даада ойнал турары (4-ку БОЛ-ГАШ 5-КИ ЧУРУНКА) бо-дур.

Чурттап турар общежитиези-ниң арыг-шевери дээш сургуул бурузу хайрылап турар. Олар ээлчек ёзуугар боттары дежу-рнылаалар. Ыңчангаш общежи-тиениң өрзалдары арыг-силги. Өөредилге черлеринин аразында

Сургуулар хостуг шагын чөп ажылгап турары өөрүнчүг. Бот-тыныгыр чуручу Баир Хеймер-оол юбилейлик чылга алдарыг-тан чурулга маргылдаазына кир-мир дээш сургуулар ортузунга

болотменип ап турар. (1-ГИ ЧУ-РУНКА).

— Бисте каът бурузу чөм ый-лар кукналыг, аңаа сургуулар-

Белеткел доозулган

Чевн-Хемчик районун «Искра» нөздө ажыл-агый артелиниң тар-рааштары юбилейлик чылда со-циалист чарышты калбатриаш, ам часы хөвү амылдарына тех-ника септелгезин доосканнар.

«ДТ-51», «ДТ-75» деп 21 тракторны, 9 бенарусту, 21 авла-каны, 148 илчирин, 24 андазын-ны болгаш өске-даа чөпкө-хөре-көөдөрү бұрун септээш, часын тарылгаже үнүптеринге беле-ни ылар тургускан. Нол культура кызыл-тасты 3000 гага тарыр. Ам 540 тонна кызыл-тага узре-зиниң чөгүрү чамад шынарыга че-дир арыгашар, силедга урган со-лгаш 54 тонна арбай, 50 тонна су-ла, 8 тонна чинге-тараа, 7 тонна куурууза узрезиниң база 20 тон-на картфель узрезини белген.

Нолхотун ийи хөвү бригадалары часын хөвү амылдарына бе-

леткелди эри чоруткан. Нара-Талда № 1 бригаданың төвүн арыгаш ашташ, ында чуртталга бажынчынын чугайлап дооскан.

ында чунар бажың база беле-ни. Ниити чуртталга бөйөңүндө ме-ханизаторларның удуу орун-де-икзин белеттизи.

«КРОКОДИЛЬ» ҮНҮП КЕЛГЕН

«Х Улау хурал» колхотун партыя, комсомол эге организациязынын ор-ганы, шододулга хана солун—«Кро-кодил» элчелекчиг номери чөөктө чаа үчкен. Солунчуң чанында сончу-ргаа кижилер эмгеккөк чыгыган.

Оң номеринде колхотта чургу үр-өк-көөдөрү, арагачылары онза шодул-бизжэн.

Чөөктө чаа хөй кадары кирген, 20, 28 чөдөр чол чудадын - өвүрген кадарчылар Бай-Кара Норбуун, В. Төтпө-оолду хуторондарынын элчи-биле дылар чөмөгөрү турар кыл-дыр ында чургу көргүскөн. Амык ө-ө-буле Дыбараш Байыр-оол, До-бай-оол оларын үрөүмү арагаллап, хөй-ништи черинге эи-өөрүн бак сөз-

лөп, ыңчыне чүсөөлөр кылды турарын база көргүскөн. Оттур-Даш сүт-бараан фермазынын амык ажылчыны Юрий Маны-Хал эштерти арагалла алгаш, бир кижичиң чур каап хөй доң хөйиң чүктөпкөш тугтурган. Ол ыңчаа арагачыларын, програмчыларын чиди-биле, эки ыңнарлыг чургу көргүскөн. Байн-Колдун кижилери боттарынын шододулга солунун сончуурал, оңу боттарынын үчү, саал-оңалды деп кө-рүрү туралар. «Крокодил» чургу каастап кыларына эи Олол Тас-оол идепкейлик киржиң, хүлээлгезин ак сеткилдиг күөсөдөл турар.

Улуг-Хем район. М. МЕНДОТ.

национализациян туржунче шилчө-нүн көргүзүп турар.

Социалист интернационалды харылдааларын хөгжүдөшү чөм деле-гейиң чурттарынын экономика, социал болгаш идеологтук, полити-тиг ниити соругаларынын ачызы-биле хөрек кырында боттук чүрү болуп, СЭКП-нин иштиги улаустарынын аразында харылдааларын дуржул-газына эгезинден тура-ла дайын келген. Баштайгы ажылчы-тараач-ын күрөңгө хөй националдык кады ажылдажылгаш, хөй салыгы на-цияларыны өшкөлдө болганы маңаа улау төгүдүгү ролдуг болуп турар.

В. И. Ленин социализмин интер-националды күжүн чыккөсө алгаш, хөй националдык социалист күрү-нени тургазынын аажок улау ужу-рудузун айтылган. Ыңчангаш СЭКП-нин улаустарынын аразында бүгү талазын ачы-дуума кады ажылдажылга социализмин делегей системасына оон тургусталгынын баштайгы хүнеринден бээр боттук үлөгер-чирик болуп турар. СЭКП-де нацияларны чөгадычы кады ажылдажылгаш, оон эки түнөөлө-рү социализмин орунга кирген өс-кө улаустарын Совет Эвдөли-биле болгаш боттарынын аразына чөө-шүздөлдөрүн эргелек чутулазын-нарга бүүрөдиг көргүскөн.

Делегейиң социалист система-ны тургусканы-биле холбаштыр ин-тернационалды социалист кады ажылдажылганын дуржулгазы улам байлап апарган, а ону чөгадычы ёз-үлө ачыглар ачы-дуума күрү-не буртуунун амылдарынын хөбөүлүзү болуп турары толугайы. Коллективтик дуржулгага үнүр-лөшт. Делегейиң социалист сис-темы эки ривителениң хөгжү-дөлине шийиринг чүрү болуп турар деп түнөөлдү кылганын билди-гир болгай. Ачы-дуума партиялар-

нын болгаш чурттарыны кады ажыл-дажылганын улам ылай ханылардыр болза, чүгө мичарда делегейиң социалист кады ажылдажылгазы чөдөшкенин күөсөтенин шыдаар дөзүн дуржулга көргүскөн.

Баршаа керөөниң организаци-зацияны кады ажылдажылганын чө-ккөсө ап болур. Ында киржин турар социалист чурттарынын ажил-чору-дугазы аймык чок чоруктуң айты-рын шийтирээр-биле, ачы-ангы социал системаларны күрүнелери-нин тайбың догунаашкынын быж-гылаарыңче Ленинниң даңктык поли-тиканы боттандыры-биле шүүт холбоалыг. Ол организацианы өр-көн чылап Бухаринге болган По-лититик консултативтик комитети-ниң чөвүлө хуралынын шийтирлө-рү ам үлө делегей хөгжүдөлгө, оон иштинде Европага аймык чок чорукту улам ылай быжылгаар хө-рекке чөгүрү байдалдарын белеткө-ринге, а ол мичаш Вьетнамда амер-ик агрессиянын соксодыр дээш улаустарыни демиселинге улау сал-дарын чөдирип турар. Европаның болгаш делегейиң хөректине ың-ды шийтирлерин ролу болгаш ужу-рудузун чүгө үлө-бодалдар-нын чөгүсө эвинден өвөс, харин ажил-чорудулганын чангыс эвинден, ол шийтирлерин кады боттандыры-ры дээш кайры-лаа тазаларын кады ажылдажылгазы кайы хире болуп турарында хамаржыр.

Экономиетик Дузалажыла Чөвү-дөлинин практикасы маңаа чиксе болур. Ында киржин турар чурт-тарыны ачы-дуума партиялары оң Чө-вүдөлди оларын ажыл-агый хөгжү-дөлине болгаш боттарынын аразы-нча экономика талазы-биле чөөшүл-үжүлүшкенин эң чутула чүрү кыл-дыр көрүп турарлар.

Ол Чөвүдөлиң ажылына Болгар-ия, Венгрия, Герман Демократтыг Республика, Мол, Польша, Румыния,

Совет Эвдөли болгаш Чехословакия киржин турар. Вьетнам Демократ-тыг Республиканын, Көрей Улау Демократтыг Республиканын, Куба Республиканын төлөдөкчилери ол Чөвүдөлиң органнын хуралда-рына хайгаракчылар болуп киржин турарлар.

25 миллион дөрбөлчүн километр шөлдүг (Делегейиң бүгү чурттары-нын дөвөсөөриин 18,5 хуузу) болгаш 330 миллион амык кижилги (Делегейиң чонунуң 10 хуу хирези) чурттар ол Чөвүдөлгө катгыжып тур-лары оон аажок улау хөмчөлдиг апарганын көргүзүп турар. Бо эконо-миктиг районуң делегейин үлөтүрүп продукциянын 31 амык хуузу бүдүрүп турар.

Бо көргүскөн саннар база Эконо-миктиг Дузалажыла Чөвүдөлинин районуң делегейин эң улау эконо-миктиг төвү болуп турарын хөреч-көп турар. Кады ажылдажылгазы чурттарыны даңктык экономиктиг харылдаалары база бо Чөвүдөли дамыч турар. Улаустар аразыны күш-ажыл хувааллазын, даңктык салдынын, чөдөлөрүн, артем-тех-никтиг кады ажылдажылганын, ялы-буру объектилерин тузуун кады чорудар база экономиктиг солчулга-лык болгаш бот-боттарына дузала-жырыны өске-даа хөвдөргөн ажыл-агыйлар талазы-биле ол чурттар чөгүм-на бо Чөвүдөлгө кады хөдөлүп турарлар.

Кады ажылдажылга чурттары-нын бүгү даңктык саздынын 60 амык хуузу бо экономиктиг органи-зацияны дөвөсөөриин иштиге бот-боттарына бараан саарылгазы кылдыр кирип турарын айтырга-ла, оларын чөдөшкенин кайы хире апарганы билдире бээр. Маңаа даң-ктык салгы талазы-биле Совет Эвдө-линин ол үлөү 60 хуу, Болгария-ның — 75, Венгрияның — барды 66, ГДР-ниң — 72, Моолдуң — 96,

чүүлдеринин бирээзи болур. Чижээ, 1958—1966 чылдарын үезинде үлөтүр бүдүрүлгезинин талазы-биле оларны өздөшкөн «Ниити рынок» күрүнелериниң — киржикчилерге болзага 1,5-тен амык катап бөдик болган. Оон-биле кады ол кады ажылдажылга болза, суверенитетти, дең эргени сагырынга, кайы-кайы-зынга амыкты болгаш эш-уузуу-биле бөт-бөдүнгө дузалажырынга үн-дөзлөш, пролетар интернациона-лизмин принциптеринге соци-алист чурттарынык политиктиг сый-ры каттыжымшыкын идепкейлиг дөткөп турар.

Марксениң-Ленинниң партиялар деле-гейин социалист системаны — делегейин револютук шимчөөшкө-ниниң эң чутула төвү болуп дээр-ин барымдалап турар. Ол бодунун чөдөшкенири-биле буржуа чурт-тарыны ажылчыларын болгаш та-раачыларын монополист капит-алдын тергидешкени-биле демис-елче хөй-аыт кирип турар. Ол бол-за улаустарын национал-хосталга-лы шимчөөшкенини, колониализ-мин шүүт чөк кылдыр дээш оларын демиселиниң пынчы чөдөшкени бө-лөүп турган болгаш болуп артар-да. Ол болза кижэ төрөлгөтөннүң бүгү деншылгези, демократтыг бол-гаш тайбынча ымакылыг күтүр-иниң империалисттик агрессияга-улау, делегей дайынын болтурбас-дөш, бүгү-ниги тайбың болгаш улаустарыны аймык чок чоруу дээш демиселиниң алангардыга түрүп турар. Эң чутула чүүлдерин бирээ-зи ачы-дуума чурттарыны чангыс өви, сыйры каттыжымшыкын, кады ажылдажылгазы болур.

Совет Эвдөлинин өскө социали-ст күрүнелер-биле политика, эконо-мика, культура талазы-биле кады ажылдажылгазыны кончук чутула ужурудузун бистин партия айттып

Польшанын — 60, Румынияны — 65, Чехословакияны — 69 хуу болуп турар. Экономиктиг харылдаалар талазы-биле өскө хөвдөрлөн (чөдөл-өр, артем-техниктиг кады ажылда-жылга болгаш өске-даа) база бот-тандырып турар.

Бо көргүзүлгө бети дээр-ле ийи байдал-биле демелеттирер. Бирээ-де, кады ажылдажылгазы социали-ст чурттарынык экономиктиг харыл-даазынын аажок бөдик дөңдөшө турарын хөречкөп турар. Ийне, Эконо-миктиг Дузалажыла Чөвүдөли дээрге өскө күрүнелерден болгаш улустардан башкалган хаалчак экономиктиг бөлүгдөшкенин өвөс дээрин ол саннар көргүзүп турар. Харын ында делегейиң социализ-тик системанын чүгө иштиги кады ажылдажылгазына болгаш бот-бөдүнгө дузалажырынга амык амыктыг болгаш Латин Американын хөгжү-дөлү чурттары-биле, а ол мичаш капитализмин бөдик хөгжүдөлгө чурттары-биле бөт-бөдүнгө амыктыг болгаш анызу-буру талазын амык-агы харылдааларына база амык амыктыгыг-дыр.

Социалист күрүнелерин Дуза-лажыла Чөвүдөлинин иштиге кады ажылдажылгазы оларын социал-экономиктиг, политиктиг болгаш дайын сөвүдүндө үлө билдингир төгүлүг индустриалек чорунун ба-азына типтык база хөгжүп сайыра-ган. Чөөшүлүшкенин болгаш кады ажылдажылганын орунга кирген, ол күрүнөлөр ажил-агы-агы амылдул интернационал-аза-старынын боттук хөйлузун, амы үе-нин бүдүрүкчү күжүн база барды-даалааннар.

Ачы-дуума чурттарыны Эконо-миктиг Дузалажыла Чөвүдөлине кады ажылдажылгазы болза оларын ажыл-агы өздөшкенин эң дүргө темпелерин чөдөп алырың боттук

Онча-менди ап турар

Улуг-Хемде «Найрал» совхоз-тун Кызыл-Дар салбырының Могуш Шарванго удуртка Мойгуш бригаданың кеңжү-нөри шийтивч малын менди ийи аярып, оон чаш төлү онча-менди камгаллап ап турарлар.

Бригаданың коданарында хөйүк массалык ооздашкыны бо хүнерде үрүгүчүлөшкөн.

Хөйүклар 2400 хөйдөн 2408 хура-нын камгаллап алганын. Брига-да боду баштай төрөө 260 хо-юдан 264 хуратыны алган база менди доруктуу турар.

Улуг Октябрьниң идеяларын амы-дыралга боттандырбышаан, СЭКП болза делегейиң социалист сис-темазын күчүзү болгаш чангыс эвин быжыдырынын политиканы хажык чок чорууду келген болгаш моон сонгаар-да чорулар. Ол поли-тиканын мурунда салдыгнан тодарт-гай соругалары ачы-дуума парти-зар-биле болгаш күрүнелер-биле ка-ды ажылдажылгага бистин партия болгаш күрүнениң организаци-кады шийтирлөп турар. Соци-алист чурттарыны интернационалды кады ажылдажылгазынын хөгжүл-өш болгаш улам ийиңи сыйры кат-тыжымшыкыны — Октябрь револю-цины күчүлү салдары-биле төрүттүнгөн социализмин делегей системанын быжыдыларынын ший-тирлг чүрү болур.

М. СЕНИН,
Экономика артемдериниң кандидаты.

Квартал планын күөсөткөн

Совет эрге-чагырганын 50 чыл оюнга төлептиг ужуражыр дээш Вла-Хем районун колхоз, совхозтары беш чылды ийги чылынын бири кварталын планны онзалгаларын күөсөт дээш социалист чарышты улам-на калбарканын түнө-линде күртөгө эйт сазар хүлээл-гези 173 хуу, сүттүүн—130 хуу күө-сеткен.

Күртөгө эйт, сүт сазарынын та-лазы-биле «Коммунизмче орук», «Тийлеге» колхозтар районун өс-кө ажыл-агыларындан муракчы бо-луп турарлар.

Ам районун ажыл-агылары ий-ги кварталдын планны онзалгаларын күөсөдөл кирипкен.

А. С. Новиков-Прибой

(ТӨРҮТҮҮГЕНДЕН БЭЭР 90 ХАРЛААНЫНГА).

Алексеи Сидыч Новиков-Прибой хоочун совет чогаалчыларынын салгалыта хамаарык. Болдуу чоңдун үнөсү ошол А.С. Новиков бүгүдөгү сурагым чогаалчылардын дугайын бизирири шиктирээр алган. Чысымага болгон болушунун көргөн кыял-беле чугаалыкы, олардын чогаалы бизирири алган. Бичанган ол болушунун байданы буруу-челек коругер деп шиктирээр. Ол токууге кайсы хире укжуу-дуалым Новиков-Прибой билин турган.

1905 чылдың революциянын бүдүүндө чогаалчы төрөн чегине эки кезеге болгон Чысыма туучушунун дугайында очерктер бижип эгезден. 1907 чылда ош ийи бични ному «А. Заертий (матрос чораан)» деп псевдоним-биле үнгөн. Ук номнарын кайсыма-да дораан-на хорун каапкан. Новиков-Прибойну каторгажы чоруулар дей берген. Тудуп хоругдаштында дескен, өскө турттарже үнүп чоруур укурга ол таварышкан: баштай Финляндияга, ош соода Англияга турган. Кайжи Лондонга турган чыныда Новиков-Прибой алаа доктаган турган орус далайжылар ортузунга пропаганда ажалыч чоруулар турган. Даштыкы чораан, чым алган материялдарында үндөлдөп, 1926—1928 чылдарда «Соленая кузель» деп романын бижээн.

1911 чылда А. С. Новиков-Прибой эмигрант орус революционерлер дугайында баштайгы расказын А. М. Горькийге чорудууду. М. Горький ош расказын чүдүдүзүп, деткен. Бичанган 1912 чылда «Современник» деп журналга паралаан. Горькийнин чалаанын баураан ол Капри ортузунда база чурттан турган. Эгезин чоругу чогаалчынын, баштайгы башкысы А. М. Горький болгон.

1914 чылдың майда бизеон бир расказынга сурагым чогаалчы «Прибой» деп псевдонимин пемек алган. Ош баар-ле Новиков-Прибой деп фамилия бүгү делегейге бичанган паранган.

Чогаалчынын кокуу улуусу талаанын Октябрьинде улуусу революцияны тынчызын ошонда онагай илери үнгөн. Бичанган ол болду Октябрьдин төрүтүгөн чогаалчы кыздар сапал уураанын чыдагалыкты. Болдуу амырдыктын узуу кезин болгон ол дээр чогаалдары Новиков-Прибой далайгы, флотка, далайжыларга баралгыктан. Орус кыязыктан «далай интернационалы» үндүнгөн салгымаан, чыдагы аны демесенин база чоң маселени революция кодурушунун үндөлдөп чогаалчы көргүзүп турган. Ош чогаалчынын маалылары иштин дээр

«Далай расказын» деп баштайгы ному 1916 чылда үнөп чурдугу турган. Халкыны арчугагы дугайын эңгеге тодаргай сойлаач көргүскөн ук ному үндүрүн хорун каапкан. Чыдагы интернационалы, революция болуктеге киреширчи даш Новиков-Прибойну тудуп хоругдаш. Бурууданга он-да чылдаран чок боого, бир ай болган соода, ош хоругдадан хостаан.

Бичанган орус-япон флотка кооруп турган. Япон далайгы удуу дайымажы укурдуу кораблыч Новиков шиктирээр. Чысыма ошүнгө болгон сурагым болушунанга ош киреширчи чогаалчынын амырдыктыга узуу укжуу-дуалым болгон. Ирамы Чоон чыке ноходна киреширчи чорунган. Оожум ошонда флотунун иштин эгездарына турган үндөлдөп, Новиков-Прибой парамте удуу демекчи паранган.

Чысыма өдүгөгө болгон туучушунга ол киреширчи. Ол туучушунга болгон антырмакчыларга сеткинин халкымаан чыдагалыкты, халкыны бау-чурдукун кеминг үдөгүндүгүн көрүп, билген. Далайжылар эгездин туучул, амы-тынын хараманмай турганчын ол база

Республиканың «Уражай» спорт эки-туру нинтиселениң хонкей талазы-биле түнөп мергылдазасы чоңкта чаа болуп эрткен. Баштай Барыш-Хемчик районун командири-биле Кызылдың көдөз амыл-агы техникумунун хонкейлерин таварышкан. Маңа көдөз спортчулар болуңуң удууланчынын чик уткан.

Бичи-ийиги чер дээр барыин-хемчикчилер биле чевн-хемчикчилерниң онуну көрүңчүлөр улуг онуурагал-биле ирген. Найы-даа таланчын ойнакчылары бүгү онуңуң дургузунда изиг демиселге ойнак эрттирген. Чевн-хемчикчилер онуңуң сөөлү минутазында бир сангы артыкка икиргеш, болуңуң удууланчынын 4:3 санга тилээни. Тилекчилерге шилчип чоруп кубекту база 1 чергениң дипломун тывысман.

ЧУРУКТА: «Уражайны» чемпиону болгон Чевн-Хемчикчилер хонкейчилери.

ВДР-нин агаарында андара аткан

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнам Улус армиязынын агаардан халлаашкына удур камгалат келектери март 21-де Тхайхоа мочунун агаарына бир америк самолетту андара аткан.

Вьетнам информас агентиледиң дамчытканы-биле алдырга, Вьетнамын Демократтың Республиказынын дивизионынын агаарында андара аттырган америк самолеттарынын нинти саны 1.729 болган.

ДАШТЫНКАДА

Гарольд Вильсонун медеглели

ЛОНДОН. (СЭТА). СССР-ниң Министрлер Чөвүлениниң Даргазы А. Н. Носыгиниң Англияга кылган аялмачоруунун соода Англия Совет Эмели-биле сатып харылзааларын калбартырыча чүтүп турар. Ол дугайына...

Джибутиде байдал

ПАРИЖ. (СЭТА). Джибутиде келген диндандыгыны баураа алдырга, француз шериглер болгуш полиция француз Сомалинин административти түндөк африка кварталы «сүжөр» талазы-биле темгердери катан эгезден. Ол кварталда 40 муң хире кижин туртуп турган. Француз Сомалине француз шериглериниң командирликчи генерал Ватинье кварталдын чык кезин «сүжөр» дээрин медеглени. Кварталдын 2 муң хире туртканын, ош иштеде чеди чүс хире херэжеринери, уругтары, «чогу кымыл дээрин катан хынаары-биле» тусай лездеги сурт паранган. Турттарганын хей нуруулан француз Сомалинин дивизионунде лашкаар шөлүп чоруур деп турар.

Кыдатта болушкуннар

Партия болган күрүне органышар тардар сывар баа «эрги күрүне машымазы» сый шаар дээр орадала-жымышчыларын үндөп хунай-бишериин болган парламентчилер болушкунга сандарга чорук Кыдаттың экономиказына аяк хей когаралды чедирген. Улетуур болган транспорт ажалы үдүт чергези-биле сандарга, көдөз ажалгыда дүрүзүлүп алдал туртуштуу турар дугайында түндөк Кыдат парлаганын диндандыгыларын кылмы болуу удуу шурашканын» болган улуусу коммуналдар чүрү чүрүне үндөп болган ылды ажалык чаа халаттын айылмагы турт херек кырында таварышкан.

Келин удуу-туучулар банкка сураган «кудурга» революцияны дөдууририде ойталаын турар болган чуртта коорум-чоруму эвээш биче-даа бол эмгелен тургузары-биле дашыгы хемчектери ил турар. «Кузутур» революцияштып чарыдан аяк хей материал болган ажал хоронгеринин «тотгаланы кызыр» бүдүрткени эгездедээр дээр кыйгыртар ула-дара кестүп келтирген турар паранган. Моон-биле кады НКП ТК Кыдаттын тарачыларына, ош дараанда ажалчыларына ыгадал чорудуу, «экономика» болган боттарынын кара салыштыг «чорудуудан», ылазы-лаарга боттарынын материал бадалын өккөжилеринде ойталаар, «кудурга» сатыла-чоруму быялылар» деп олары кытырлар турар.

Ажалчыларга чорукта чыдагалында «будуруга ажал албайла» кара турмуз-биле үнөп чорукту хара дугайын тургалар турар.

Информас агентиледериң диндандыгы-биле алдырга, күрүне хоронгерин камгалар дугайында НКП ТК-ның КУР-уну күрүне чөвүленини болган НКП ТК-нын шерик комитетинин март 16-да айтышканынын Пекинге тараткан. Кыдаттын «тамдык» районнарында заводтарын фабрикаларын болган шахталарын дериленген ажалдадан үдүрткен, күрүне элбик чергезинде болган школарга эг-хоронгерин уругдуу деп, ол документиң чыдагалар турар. Айтышканын авторитар экономика дургузунуңу болган культуру революцияштып тура теликени» деп турган Мао Цзэ-дунун «партия эгез-чакырганына олурар» удуулачыларга ошнал турарлар. Мурнууда «кымыртканын транспорт хоронкелери болган өскө-даа хоронгерин, о ш ышкан ажалын» оң эелери элбик чергезинде элдиг боорин хувай-биннеге болган парламентчилерге айтышканы хуладал турар. Митингилери болган хуурадарын артык-ла болга эвээждерин ажал албан чергезинде дашкан.

«Революция камгалатын чорудуу дугайында, камгалатын салгы дугайында хей үдүлдөсө мочу парламент» бижип турар Чыжао, март 17-де Согуу-Чоон Цзиньин мочуну чонуга ол мочуну «кымыл парламентчилерин революцияштып камгалатын даш маселенин шимчөөннин деп доран-малбары» деп дашыгы кытырлар чоруткан. Хөмүр даш, электроенергия, металл, сазыны камгарыча ошнал кызыктанын керуудергезиче кылгырар турар.

Кайычтар даш шерик чуртгы аминистративти албан чергезинде болган улетуур бүдүрткелерге контроль туртуларын үргүлчөлдөшкөн.

(СЭТА, март 22).

Эрнин Эзези
Романдан ЭГЕЛЕР

(Уланчызы. Эгези № 69 «Шында»).
АЛДАН СЕСНИ ЭГЕ

Машина даагы халыктарын тындырган. Бизин ол кара-кара халыктар көргөн. Обком секретары, хойжулар, Пекинниң бешин шынааже көрүп тура боргоа. Бегин оларнын айын элери тура-лаа, халкар талазынче куудал салган.

«Мана чалаачым бээр канчал үнө даалын ораа кижин бээр!»—деп, Бегин иштине шуугулдан болган.— Суурга мана иледиим бе. Обком секретары өскө районын чорутуп чалавас, мен чалаа калы-ла болгай мен».

Машина аалдык алаандын үнүп келген. Мун-не өскө машина! Дандар кел чыдыр илден.

«Бакчааның чоор, ой!»—деп, Бегин харапал болган.— Дандар ам хойжуларын атышын, бригадам бар деп мактагын, хамкы бужарын көргүстү-ле! Обком секретарынын мон дүрген чоруптас болга хоржак-тыр».

Бегин обком секретарын хуңдуктеп адааш:

— Бажаалары, хойжарыны барын көрүттөр бис бе? Өскө хойжулардан дээр улус бо. Ажалы солуң.

— А-дыр, бе аалчыларыны база маппа алмо-дыр—дээп, обком секретары башкактаган:— Хей караа көкүстү, хей кижин асекет, хойжунуң ажалы-биле далаш чокка таныжар-дыр.

Машина «Волган» элден мракка доктап дүшкөн. Ош Дандар биле Андрей Чорбаа үнүп келген. Оларны Бегин обком секретары-биле таныштырган.

— Силерин хойжу бригадалар-биле таныжар дээп—деп, обком секретары Дандарга чыдагалды.

— Харын ылдыг чүдө-тир ийин. Ийча дээп, Дандар айын тыптаган.

үнеси чиктир—деп, обком секретары демдеглээн.— Чамдык тыва улус шалган бээр миңаар кылмын-даа чораан. Ийчала-лаа чүдө бургутже сонгаар харапал олурар болурусса хоржок. Хойжу бригадаларын тургузуп, мадын уксазын өккөжилди тургуш, амыг үнөнгө делем кажааларын тударын база боодаар херек. Тыва улустун чүс-чүс чылдар дургузунда мал малдан келген дуржуланын таптыг өрөөнип, оң эң акканын шилди ал, өртөн-биле хынаап, эртем өзүтуңа дүштүр амылдар херек.

Хураган мааллары үш кезек, бичин-бичин, ынаар кижин чүдө үнөп кирер. Тыва арга-биле өстүргөн хураганнар амыр-ла болгай: балгыштыртарга, боттары-ла мелириден чарлып, үстүп, кажаазычы кийр маннажы боор. Хойжулар чымып үш-дөрт чүс хураганын шуутуун утпас, мелирин салчаштырыс, шат-ла таныр.

— Хайнак хураганан көнчүт-ла аки чүдө-тир бо. дарга—деп, Шакар чыдагалды.— Чадында-ла акки ажаал алдырга, ош соода арбаас, дыка шыламкы боор-дуу. Тыва хой олар дандар боор чүдө болай, ситен багы кагар, а хайнак хой-лаа аммырлар: чаппан-даа болза үнүп аар, чөмгө көнчү болган—болу-лаа семис, төдү-ла шынар болу-дур.

Обком секретары каттырган:

— Чаа малды эрги арга-биле өстүртү тура шыкармык, ха-ха-ха!

— Зоотехник биетин хөвөвүстү арылган улап каан—деп, Куске хөвөөн.— Мурнууда чылдарда ара бээрэк эр хураганан турарга багай чүдө чораан. Кырган-ачам шаанда мында деп олурар чүдө: «Ийек биле сардык хайнаан буга кылдыр салып болбас, көнчүг түдөк мал үнөп, бужар» деп. Бо чыла чедир бистин аалдарымыска тыва-даа өскө, меринос-ла өскө, чү адам чүвөлөр хей турду. Ам-на арылган эгезден бис.

— Илдыг харын—деп, обком секретары чөпшарешкен.— Тыва улус маалын шынарын дыка салгыр чорона. Шаанда орус тарачыларын база багай мал тургусуучу. Чөвүнү ол мерген дуржулданы амыг үнөнгө мал ажалында эң-не күштүп-биле илдерген. Ол даш демиселин турар болгай бис. Силерин зоотехниктерин ылды турушту дыка шушпен эгелде алган-дыр. Амык кижин ылды боор бе. А мыла мән бир таныжым, Чорбаа атак бар. МЧЭЭ үнөнде оң аалына хонган мен. Хонган хөвөөк, бээрэк чүвөлөр тургусас, казыра дег улуг чокшарык, үлөгөргө мал-чын чораан чүдө.

— Ол кижин ам-даа бар болгай—

леп, Александр Ламачич далайжы тындаган.

— Бар боор харын, менден улаптал эр чүдө, Шаанда өдөндөр дээп, Удуу-Хемин куду салпап бадалга, казы чораан бис, орук ара аалынын дуржунга дургунай берген кулугур. Ийчала-лаа суму, МЧЭЭ даргалар, чаа амырдалды тургузарына илелектеги кирешир, шору-ла чораан кижин. Бичан мен чорук айын-биле өскө аалына хонган мен. Чадын чүдө богай. Сут-саап элбек. Ол эртен дарган тышпаан улау бис. Көжөү укурар келтир айгырарымыска, козуун чораан болган, а ол хирезинде бистин келгеннине дугайын, дынабаан мыным, Эскээр чораан деп илдердиңиз. МЧЭЭ даргалы аалында хой болган, хойнап тиккен. Эздөн хөвөөк бердиңиз. Оол-на чугаалакты келириңизге, дарганы көзүңү чорбаан, а дарган келен чууп турган болду.

— Бис база кезден чууп алган бис—деп, Шакар мактаган.— Хо-легеге кадырың каан көк ситен, хоолдуу-даа келерге, чаам хураган дораан-на аыг тузтуна бээр. Бо кыштыгы ситенин шынаалан өвөөртү, мурунку чылдарда чөпшөп турган. Эртен чаамы баам ситен орта үнөм, улуг бугалар кааптырта, шынаалын бичин кара суугалар чөпшөп, кадыл каган, дандар көвүдөн, Ийчала-даа мал чөмөн эки-ле белекет алган бис.

Хойжуну далаш чокка дынаап дөөсак, обком секретары боламып, бир-ле чүвөн сактын тура, бүдүрелдиг чон үнө-биле уламчылаан.

— Кезенин шаанда чууп турганын билдир мен. Удуу ыш көңүлдөргө сууң дериңдеш, көгөрлөргө хойтаан, божажик хөвдүң кулакш, кургак дарга кышталарга челе бээр чүдө. Ол ситенин хей казыры-биле чулар. Шаанда тараанын каачаар чулууп чораан ийе, иппаар кудуйуп олуруп алган, бир холу-биле көзенин беле туткан, кадырың холу-биле кезер турган. Ол ситенин үндөңи көнчүг: хаддыралап турар серин, хун кара дөгбөс көтөгеге, казырар, хелб-лаа бичириган кижиден артык хынамчалаар болду эвөөп.

— Ол шагын улузу көнчүт-ла чымышты чораан—деп, Александр Ламачич хөвөөн.— Кезен чулар, тараа тарык, айнаар-иннээр, дустар дөөп чүшү кылбайн чоранын! Ам дусту чара тевиририп аар-дым, ийчанч тараган үнүдү, дег үтүп үнөп киргеш, удуу халаан дом-дум кылдыр хал, чабырын амыр турган. Ма аана бисин ийча хей күжүн үндүрүп чоран-дыр. Ам дээрге бистин малчынарымыс шуут-ла дыштыг, харын ситенин бөзүн өскө улус экеп бердиң дээр, азырдыкчы хөвөңү болу берген.

Обком секретары олчө топтар көргөн Александр Ламачичини арты кызып каган. Бегизге көрүңгөн, а оозу чүдү-даа сөглөр айын тыптапай, буудун алаала харын кыздары шамчөп каан.

— Силер канчаар боозар силер, эш зоотехник?—деп, обком секретары Чорбаага көрүңгөн.

Андрей аймай берген, ийчала-лаа харымалан:

— Амыг малчынын ажалынын хемчазы удуу. Бирөөдө, ош малчыны баш-саны хей, Шаанда кижин бүрүдүңгө-ле дөрт чүс, беш чүс хой тургубаны толугайы Ийге, амыг колхозчу малдын чүдө баш-санын ончалар олурбас, ош төлгүрү дээп, продукттуу даш чогаалчың бау-биле ажаллап турар.

— Силер техникчүмү казан дөөсак силер?

— Бо чымыл.

— Башкыларың миңаар өөөрлөдү турган бе?

— Чоо-чүк, амыг миңаар чыдагал турганын амынаан мен, өөөрлөдү келгеннин утказы ылдыг чадавас, чоо-кандыг-даа болза мен бегин миңаар болуп тур мен.

— Ийчарага силер чүдө миңаар кылбайн турар силер?

— Андрей Дулушчың миңаар кыл турар—деп, Михаил Петрович бузуреткен.— Ол ам бөзүн элден чоо чууделерни кылган.

— А силер? Колхозта партия организациязы?

— Бис база-ла хажмызында олурбайн турар бис.

Шакартын чулуп алган көзенин шыдаан черге келгенер. Белең хей өскө, чартык төндөндөн ашпас. Ийчала-даа белең хоравас, арбыны көнчүг.

— Чүс килограмм көдөн товна хире ситенин солуп болуу—деп, Куске мактаан.— Хоолуун ал көргөң, харын-даа чара, сууда-биле денеп болуу.

— Мен-не билбес мен—деп, обком секретары чыганган.— Бо айтырарымын тусай эртемчилерини, мурунгу дургузусу деп болан-ла чораан мен. А чай чок, хол чөпшө-тир... Обком секретарынын арны боламаргай, дыка ширини кынып келген.— Тынаанын көдөз ажал-агынын көдүрө даш, дыка-ла хей, харын, бөгө айтырарынын шиктирлөөн бис. Ам бо хуннерге чедир. Тызынын көдөз ажал-агыны Россия Федерациязына шаңал-мактал чаалал ап турар апардыкчы, кадым орукту эртепдизиңиз дээр! Уе дээрге балык-биле дө-

КИНО

МАРТ 24-ТЕ

«НАЙРАЛ»: «Даймың чөсөк чок маалдыр» 9.30. «Езуут кижин дугайында тоожу» 11.15, 2.15. «Уш чоон кижин» 4.05, 5.55, 7.50, 9.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Төнчү чок айтырарыңың кым болал тылканам?» 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: Уругларга диринг-чуркуктар 9.30. «Кижин дужуп бербес» И. 1.10. «Несек» 3.20, 5.20, 7.10, 9.10 шактарда.

«ВОСТОК»: Уругларга диринг-чуркуктар 10. «Биче чораанын сагышканы» 11.45, 1.30. «Ногаан оттар» 3. 6.40. «Чүрек өршөзөсө» 4.50, 8.30 шактарда.